

דוד שניאור

ואני תפילתי (ב)

התגובות הנלהבות שאליון זכה מאמרו הקודם "ואני תפילתי", תגובות בכתב ובעל פה מכל גווי הקשת של היהדות החרדית, הביאוני להשלים את המאמר ולהביא בפני ציבור הקוראים אי אלו תוספות בדיוקי נוסחאות ובמנהגים מיוחדים לקהילותינו, מנהגים החולכים ונשכחים מבני דורנו, ואשר קיימת סכנה כי, בעוד שנים מספר, לא יהיו אפילו נחלת הזכרון, אם לא ימצא להם גואל אשר יעמיד להם שם ושארית.

בין התגובות היו גם כאלה, חצי מסוייגות, וקרובות לייאוש ולבדיעבד, כגון... מה נעשה? הרי אנחנו חיים עמהם! (עם מי?) הרי להם יש סידורים רבים ומדויקים ולנו לא! ומדוע לא נעשה כמותם? והרי כלנו בני ישראל נחנו! ועוד ועוד.

שוב נודה בפה מלא שאין בפינו תשובה לטענות אלו, ובודאי ובודאי שכל משאת נפשנו שהיא שהלואי ובעיות כאלו לא היו קיימות! הלואי וכל איש ישראל היה יודע מה שמוטל עליו ומקיים את הדברים ללא שום בעיות! אך, חמסנו על הגלות, ולמגינת נפשנו הדברים הם מורכבים ונוגעים עד לקביעת זהותו הרוחנית ואף המהותית של כל אחד. ועל כן לפני שנציע שוב פה ושם אי אלו דיוקים ואי אלו שינויים בנוסחאות, נקדים שוב, כבעבר, כמה מקורות על החובה לדבוק בדרכי האבות, ואולם על הדרכים איך לעשות זאת, כל אחד יחפש וחזקה עליו שימצא את דרכיו שלו. וזה מזכיר לנו את הסיפור המפורסם על מרן בעל החפץ חיים, אשר בביקורו בעיירה מסויימת מצא בה יהודי בעל בית חרושת גדול שפרץ את גדר השבת והפעיל את בית החרושת שלו כמעשהו בחול כן מעשהו בשבת. כל יהודי העיירה ורבניה נואלו למצוא עבורו דרך לגדור את הפירצה באשר טענתו בפיו: הוא יהיה מוכן לסגור אך מאחר ומכונת הקיטור לא תוכל לשבות יום בשבוע כי הדבר בלתי אפשרי מבחינה טכנית, ייגרם לו הפסד עצום, וכי אין דרך להפעיל מחדש אחרי כיבוי של יממה וכי... וכי... ואם ימציאו לו איזה "פטנט" להתגבר על הבעיה כי אז אין לו התנגדות לסגור. ובכן כאשר החפץ חיים ביקר בעיירה, ניגש אליו דיבר אתו ארוכות, וראה זה פלא! היהודי החליט שהוא יפסיק לחלל את השבת! כל אנשי העיירה

נשתאו מול ה"מופת" של החפץ חיים וחשבו כי זה תלוי בכשרונותיו להמציא עבור בעל בית החרושת את ה"פטנט" המבוקש. ולא היא. החפץ חיים הסביר במתק לשונו, "לא המצאתי לו שום פטנט אני רק הסברתי לו חומרת השבת וחומרת מחללי השבת. וכאשר הוא הועמד על חומרת הדברים, הוא כבר מצא לבד את הפתרון!" ה"פטנט" הוא להבין! לפעול אחר כך מוצאים את הדרך, ועל כן, נפשנו בשאלתנו למנוע כל פלגנות והתפלגות. אלא אדרבא "איש את רעהו יעזרו ולאחיו יאמר חזק".

במסכת עירובין דף סא: שנינו, הדר עם העכו"ם בחצר או מי שאינו מודה בעירוב, הרי זה אוסר עליו ר' אליעזר בן יעקב אומר לעולם אינו אוסר עד שיחו שני ישראלים אוסרין זה על זה. ודף סב: בגמרא, אמר שמואל הלכה כרבי אליעזר בן יעקב ורב הונא אמר מנהג כרבי אליעזר בן יעקב ור' יוחנן אמר נהגו העם כר' אליעזר בן יעקב. רש"י ז"ל מסביר את ההבדלים בין שלש העמדות האלה: הלכה, מנהג, נהגו העם. הלכה, דדרשינן לה בפירקא דרביס. מנהג, בפירקא לא דרשינן אבל אורווי מורינן לה בבא לישאל, ומאן דאמר נהגו אורווי נמי לא מורינן אבל אי עבדי לא מחינן בידיהו. וראה עוד רש"י בפרק בתרא דתענית (כו' עב') ועוד.

הרי לפנינו, דרך ברורה ביחס רבותינו למנהגים שהנהיגו העם במשך הדורות, והוא כי אם אפילו יהיה קיים בסיס הלכתי כלשהוא - דבר שאיננו תמיד מוכח לאור המחלוקות המרובות בפסיקה - אין למחות בידי מי שנוהג כפי שנהגו העם, ומה גם שהמנהג יסודותו בהררי קודש, במעמד ובהסכמת רבני הדורות זיע"א. ובמאמר מוסגר ייאמר כאן שייתכן שאין מחאה גדולה מזו, כאשר מחברי סידורים, מוציאים לאור עבור כלל הציבור, נוסחאות מיוחדות לעדות שונות ומציגים אותם כנחלת הכלל שאין לערער ואין להרהר אחריה. ואילו רבותינו בגמרא קבעו "אבל אי עבדי לא מחינן בידיהו". ועובדא היא כי אצל אחינו יוצאי מדינות מזרח ומרכז אירופא, קיימת קפידה ונוהג בל יעורער, שעל כל סידור מציינים בפירוש את האות א, או האות ס לפי הצורך אם הסידור מיועד למתפללים לפי נוסח אשכנז, או לפי נוסח ספרד של האר"י הק'. עד כאן המאמר המוסגר.

הרמב"ן בפרשת ואתחנן (דברים ד"ט) על הפסוק "דק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך וחודעתם לבניך ולבני בניך". כותב: וחנה קודם שיזכיר הדיברות שנאמר שם הזהיר במצוות לא תעשה שלא נשכח דבר מן המעמד ההוא ולא נסירחו

מלבנו לעולם, וציוה במצוות עשה שנודיע בו לכל זרענו מדור לדור כל מה שהיה שם בראייה ובשמיעה, עיין שם דברים נפלאים באריכות ותמצית הדברים שלפני הזכרת עשרת הדיברות לעם ישראל, משה רבנו הזהיר אותם בעשה ובלא תעשה על ענין העברת המסורת מדור לדור, שעל זה מושתת כל היסוד של קבלת התורה, והעברתה מדור לדור, כמובא בפרקי אבות: משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע וכו'. כל חיינו בתורתנו עומדים על קבלת המסורת כפי שנמסרה לנו על ידי קודמינו מדור דור. ושמעתי שבבית כנסת חרדי מסויים בזרמיזה שבגרמניה בעת שהתחילה להתפשט ספחת ההשכלה, היה קבוע שלט בזו הלשון "לא טוב אנוכי מאבותי", כאשר הכוונה היא שאין אני בר הכי להכניס שינוי כל שהוא במה שהנחילו לי אבותי.

ועוד בהקשר למתן תורה, שמעתי מאישיות רבנית דגולה, רעיון דומה וזהו תוכנו: בשני מקומות מצאנו שבני ישראל אמרו את הפסוק "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד" עוד לפני שמשה רבינו קבע אותו בתורתנו הקדושה. פעם ראשונה מובא במדרש רבה פרשת ויחי "בשעה שהיה יעקב אבינו נפטר מן העולם קרא לשנים עשר בניו, אמר להם שמעו אל ישראל שבשמים אביכם, שמא יש בלבבכם מחלוקת על הקב"ה? אמרו לו, שמע ישראל אבינו כשם שאין בלבך מחלוקת על הקב"ה כך אין בלבנו מחלוקת אלא ה' אלהינו ה' אחד. ובהמשך, ר' ברכיה ור' חלבו בשם ר' שמואל, הדא הוא שישראל משכימים ומעריבים בכל יום ואומרים שמע ישראל אבינו ממערת המכפלה, אותו דבר שצויתנו עדיין הוא נוהג בנו ה' אלהינו ה' אחד. ופעם שניה מובא בילקוט שמעוני, פרשת ואתחנן: ממתן תורה זכו ישראל לקריאת שמע, הקב"ה אמר להם שמע ישראל אנכי ה' אלהיך נענו כולם ואמרו ה' אלהינו ה' אחד. שני המדרשים משלימים זה את זה. האמונה הצרופה שעם ישראל מבטא בפסוק שמע ישראל, מבוססת על שני היסודות גם יחד, מצד אחד קבלת התורה מפי הגבורה ומצד שני קבלת המסורת מן האבות. אין להפריד בין שניהם. ההליכה בדרכי האבות היא היא הערובה של הדבקות בקבלת התורה מפי הגבורה. אין להעלות על הדעת קבלת התורה ושמירת מצוותיה תוך התנכרות למסורת האבות. ומי שמתרחק ממסורת אבותיו סופו להתנתק כליל מדרך התורה. והיו דברים מעולם, עינינו ראו ולא זר.

ולבסוף נצטט את דברי רש"י ז"ל על הפסוק "אלקי אבי וארוממהו, לא אני תחילת הקדושה אלא מוחזקת ועומדת לי הקדושה ואלהותו עלי מימי אבותי, היינו השפעה מכרעת לרצף הדורות.

ולפני שנתחיל לצטט דוגמאות של מנהגי אבותינו ודיוקים בתפילה, נזכיר דבר אחד שנשכח כליל בשנים האחרונות, והוא שבקהילותינו בחוץ לארץ נהגו בכל שבת במנחה לומר מזמור מיוחד במקום מזמור הללויה אודה ה' בכל לבב, הרשימה מופיעה עוד בסידורים עתיקים של תפילת החודש בסוף הסידור. וזכורני שאנו בהיותנו דרדקים בתלמוד תורה "אם הבנים" היינו חייבים מדי שבוע לשקן בעל פה את המזמור של אותה שבת, מדי שבת בשבתו. וכך היינו יודעים מרבית מזמורי התהלים בעל פה. וכדי להפיג את ההרגשה הרצינית נציג כאן ברשותכם, מילתא דבדיחותא. את אותו סיפור עממי מהפולקלור המרוקאי. הרי כל אחד מיהודי מרוקו ידע כמעט את כל התהילים בעל פה. מקור הידיעה הזו היה, כאמור, בגלל שבגיל צעיר, כל תלמיד שינן בעל פה את המזמורים של כל שבת במנחה, וכן את המזמורים המיוחדים לחגים, וכן מזמור ראש חודש, והמזמורים הנאמרים בהזדמנויות מיוחדות כגון בבית החתן, בבית האבל, בימי צומות, ובתפילות שונות. והאגדה העממית מספרת שפעם יהודי עם הארץ אשר נפשו חשקה להוציא ספר שייקרא על שמו הלך ואסף קטעים קטעים, מתפילות שונות. ממשניות, מגמרות, מזוהר, וריכז את כולם בספר אחד. בא אל רב העיר לבקש הסכמה, הרב מדפדף בספר ורואה שכל כולו בנוי על בלימה, גיבוב דברים מכאן ומשם ללא שום טעם, ללא שום תוספת וללא שום הסבר, אז פנה ל"מחבר" באומרו: וכי על מה אתה רוצה הסכמה? איזה מלאכה עשית? זה פסוק תורה מכאן, זה פרק נביא משם, כאן משנה פלונית, כאן ברייתא אלמונית, ושם קטע זוהר מפרשה זו או אחרת, על מה רוצה הסכמה? ואז ה"מחבר" הגדול עונה לו כפשוטו וכטפשותו "זכי מה אני גרוע מדוד המלך ע"ה, הלא גם הוא מה עשה? לקח כמה מזמורים מן הסידורים ומן המחזורים, לקח את המזמורים של ימי שבתות, אסף את הכל לתוך ספר אחד וקרא לזה תהלים, אז מה הוא עשה יותר ממני?"

אך נחזור לענינו הרי לפנינו רשימת המזמורים שנאמרו מדי שבת בשבתו בתפילת מנחה:

בראשית: ה' חקרתני. סל' קל"ט:	אחרי מות - קדושים - אמור -
נח: חבו לה' בני אלים. סל' כ"ט:	בהר - בחקתי:
לך לך: נאם ה' לאדוני. סל' ק"י:	כל האלפא ביתא נחלק
וירא: בה' חסיתי. סל' י"א:	לשבתות שבין פסח לשבועות. סל' קי"ט:
חיי שרה: רחש לבי. סל' מ"ה:	במדבר: יקום אלהים. סל' ס"ח:
תולדות: נאם פשע. סל' ל"ו:	נשא: כל העמים תקעו כף. סל' מ"ז:
ויצא: בברחו. סל' ג':	בהעלותך: ה' בעזך. סל' כ"א:
וישלח: חלצני ה'. סל' ק"מ:	שלח לך: לכו נרננה. סל' צ"ה:
וישב: מזמור שיר חנכת. סל' ל':	קרח: אמרי האזנה ה'. סל' ה':
מקץ: קוח קויתי ה'. סל' מ':	חקת: האמנם. סל' נ"ח:
ויגש: גדול ה' ומהלל מאד. סל' מ"ח:	בלק: אלהים באו גוים. סל' ע"ט:
ויחי: אשרי משכיל. סל' מ"א:	פינחס: אל אלהים. סל' נ':
שמות: ה' מלך ירגזו. סל' צ"ט:	מטות ומסעי:
וארא: אלהים לנו מחסה. סל' מ"ו:	שמעו זאת כל העמים. סל' מ"ט:
בא: קולי אל אלהים. סל' ע"ז:	דברים: על נהרות בבל. סל' קל"ז:
בשלח: הריעו לאלהים. סל' ס"ו:	ואתחנך: תפלה למשה. סל' צ':
יתרו: השמים מספרים. סל' י"ט:	עקב: הודינו לך. סל' ע"ה:
משפטים: לשלמה אלוהים. סל' ע"ב:	ראה: מלך תגל הארץ. סל' צ"ז:
תרומה: לדוד שפטני. סל' כ"ו:	שופטים: תפלה לדוד שמעה. סל' י"ז:
תצוה: לך דומיה. סל' ס"ה:	תצא: לדוד משכיל. סל' ל"ב:
כי תשא: הודינו לך. סל' ע"ה:	תבא: בבא אליו. סל' נ"א:
ויקהל: שמעה אלהים. סל' ס"א:	נצבים: מזמור ר"ה. חרנינו לאלוהים
פקודי: רחש לבי. סל' מ"ה:	עוזנו. סל' פ"א:
ויקרא: אל אלהים. סל' ו':	וילך: מזמור כפור. לך דמיה תחלה.
צו: חודו לה'. סל' ק"ו:	סל' ס"ה:
שמיני: חודו לה' קראו. סל' ק"ה:	האזינו: מזמור לסוכות כאיל תערוג
תזריע: מי ימלל. סל' ק"ו:	סל' מ"ב:
מצורע: חודו לה'. סל' קי"ח:	הברכה: מזמור לש"ע. על השמינית
	סל' י"ב:

כשעלה לתורה חתן, או אבי הבן, או כל בעל שמחה אחר, או כל מי מהמתפללים הקרוב לבעל שמחה והעולה מטעם בעל השמחה, אמרו הפייטנים ואיתם כל הקהל פיוטים קצרים מעין המאורע, או מעין שמו של העולה. וכך עלו הרבה מוסיפים, בלי שהקהל יתרגז ואדרבא כולם השתתפו בשמחה ותרמו לבית הכנסת תרומות, וכן תרמו למצב רוח מרומם בקהל, וקשה להבין מדוע היום הקהל מגלה חוסר סבלנות וחוסר התחשבות בבעלי השמחה.

- מי שעלה לתורה, לא אמר את המלה "רבנן" לפני ברכו, אך אמר בסוף הקריאה לפני תחילת ברכה את המילה, אמת, או "אמת תורתנו הקדושה", ואיש לא ערער לומר שיש כאן הפסק.
- לא נהגו לומר בקול רם את המלה "אמת" כששליח ציבור גמר את קריאת שמע בתפילה לפני שחזר על המלים ה' אלקיכם אמת.
- גם לא אמר הקהל המילה "אמת" בקול רם כשהמפטיר אמר בברכות את המלים ורצה בדבריהם הנאמרים באמת.
- בברכת היוצר בשבת: ברוך ומבורך בפי כל נשמה, לא הנשמה.
- שרפים ואופנים וחיות הקודש. זהו הסדר.
- בנשמת כל חי, וכל עין לך תצפה, לא תצפה, וגם הפירוש יותר נכון לפי ניקוד זה שכוונתו כל עיין תסתכל אליך ולא מלשון לצפות, אלא לצפות.
- וה' ער לא ינום ולא ישן.
- לפני שהשליח ציבור בירך ברכה בקול רם לציבור, בין להוציא את הקהל ידי חובתם כגון מגילה, שופר וכדומה, ובין לא להוציא אותם, לא אמרו ברשות מורי ורבותי, וממילא הקהל לא ענו "שמים".
- אמירת "אבינו מלכנו" בימים נוראים, החזן לבד אומר בקול רם כל פסוק והקהל ענו אמן, ולא חזרו אחר הפסוקים.
- לא פתחו את שערי ההיכל באומרים אבינו מלכנו.
- נפילת אפיים, לא נפלו על פניהם ממש, רק אמרו את המזמור בישיבה, החזן התחיל אבינו מלכנו בקול יותר גבוה קצת וכשהגיע ל"ואנחנו לא נדע וכו'" עמד כפי שמובא ב"באר היטב" על השלחן ערוך. וכפי שהוא מביא את הסימן: ואנחנו לא נדע בישיבה מה נעשה בעמידה.
- באמירת אל ארך אפים לפני ויעבור ה' על פניו, הנוסח, גדולת רחמין וחסידיך הודעת לעניו מקדם, ולא הכניסו את המלים "תזכור היום לזרע ידידיך" כפי שהם מובאים רק בנוסח ימי התענית באריכות.

● בליל שביעי של פסח בערבית אמרו בציבור הלל הגדול לפני קדיש תתקבל בקול רם ובחترגשות דומה כשהחזן אומר את חציו הראשון של הפסוק, והקהל עונים "כי לעולם חסדו" בכל פעם.

● בעת גילוי ספר התורה בין הובלתו מההיכל להגבהה, אמר החזן את הפסוקים, תוך שיתוף הקהל בעניית אמן ובפיזום סופי הפסוקים:

ישמחו השמים ותגל הארץ ויאמרו בגוים ה' מלך, ישמח הר ציון תגלנה בנות יהודה למען משפטיו. על הכל יתגדל ויתקדש ויתפאר ויתרומם ויתנשא שמו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא.

בעולמות שברא העולם הזה והעולם הבא כרצונו וכרצון יראיו וכרצון כל עמו בית ישראל. תיגלה ותיראה מלכותו עלינו מהרה ויחון ויחוס ויחמול וירחם. על פליטתנו. ועל פליטת כל עמו בית ישראל בחן ובחסד וברחמים וברצון ואמרו כל העם: אמן.

אב הרחמן הוא יחזיר שבייתנו ושביית כל עמו ישראל ויוציאנו מכל צרותינו לרווחה ומאפילה לאורה בזכות התורה בקרוב ואמרו כל העם אמן.

יהא שם ה' מבורך מעתה ועד עולם, כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו. הכל תנו עוז לאלהים ותנו כבוד לתורה. וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל.

כהן קרב וכהן, יעמוד פלוני בן פלוני הכהן לקרוא בתורה ראשון.

"תורת ה' תמימה משיבת נפש עדות ה' נאמנה מחכימת פתי, פקודי ה' ישרים משמחי לב מצוות ה' ברה מאירת עיניים, ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום האל תמים דרכו אמרת ה' צרופה מגן הוא לכל החוסים בו.

הפסוקים האחרונים כוללים ארבעים מלים, וכך מביא "כף החיים" באורח חיים סימן קלד' ס"ק כו', כי יש בו מ' אותיות כנגד מ' יום שהיה משה בהר, ד"מ ס' קלה' או' א' בשם הכלבו, מא' סק"ז... ועי"ש. ובשילהי מסכת מגילה (לב' עב') אומרים התוספות נהגו לומר כשמוציאין ספר תורה הני פסוקי

דרחמי תורת ה' תמימה, עדות ה' נאמנה, פקודי ה' ישרים, מצות ה' ברה לפי שמתן שכרם בצידם ומ' תיבות יש בתורת ה' תמימה כנגד המ' יום שבהם ניתנה התורה ע"ש.

אמירת הפסוקים הנ"ל היוותה חלק אינטגרלי מהתפילה עד כדי כך שביום תשעה באב, בחוצאת ספר התורה, ומאחר ואין אומרים פסוקים אלו, נוסדה קינה מיוחדת, המופיעה בכל ספרי הקינות ותוכנה: במקום ישמחו השמים, שומו על זאת שמים, ובמקום ותגל הארץ... ובמקום ישמח הר ציון... ובמקום תגלנה בנות יחודה וכו' וכו' יעוי"ש.

ותוך כתיבת דברים אלו, בחזכירנו את מה שבמקום ישמחו השמים, ובמקום ותגל הארץ וכו', לא נוכל שלא להזכיר בדאבון לב ובשברון נפש אף כי אין הדבר כרוך בהכרח בנושא שלנו, את אחת התמורות בחיינו כאן בארצנו, אשר בעוונותינו כי רבו, נהפכה הקערה על פיה, ולשמחה מה זו עושה, נהפך לעצב מחולנו. אין כוונתנו רק להפיכת יום המימונה לאירוע חול נטול כל רגש וכל קשר למסורת אבותינו מאז ומקדם. כוונתנו לאירוע תמיד ותדיר, הלא הוא סעודת הנישואין בימינו, במקום יראו עינינו וישמח לבנו, ראינו לצערנו, משפחות טובות, נאצלות, מיוחסות, שומרות תורה ומצוות אשר בהשיאן את בניהם ובנותיהם, מזמינים קהל רב לאולם השמחות, ושם יושבים מעורבים אנשים ונשים וטף, ואוכלים וזוללים בלי נטילת ידים ובלי ברכות, וביניהם אפילו אנשי צורה ובעלי זקן! והזדמן לנו לשאול היכן המקום לנטילת ידים לסעודה, ואיש לא ידע. באמצע האולם תזמורת חילונית עם זמרת צעקנית וכל הקהל נתון ראשו ורובו רק בתוך הצלחות עד כדי כך שאפילו "טקס" החופה נערך בין החתן והכלה ומשתתפים בודדים מסביב לרב עורך הקידושין. והיכן קידושין! והיכן קדושה! בעוונות הרבים! והיכן הצניעות בין החתן והכלה! והיכן עדים כשרים! ומאחר ואלו דברים שהשתיקה יפה להם, ומאחר ולא ראינו מה קורה שם בסוף הארוחה, והיה במחשק מעשיהם אוי לאזניים שכך שומעות! כמה גדול המרחק עם טקסי הקדושה והטהרה, עריכת החופה וקידושין "כדת משה וישראל" מימים ימימה! אוי לנו שכך עלתה בידינו, וי לעיניים שכך רואות. ובודאי שכל מי שבידו לתקן כמה שאפשר מחובתו לעשות זאת. ואין ספק שהידרדרות זו מקורה בהתכחשות לדרכי אבות, בתהליך איטי ומתמשך, היום אומר לו כך, ומחר אומר לו כך עד ש...

ולסיום מאמר זה, ואף כי לפנינו, עוד דוגמאות רבות של הבדלים ושינויים בנוסחאות תפילה ובסגנון חיים וכדומה, אי"ה עוד חזון למועד, אנו נביא כאן מענין המעסיק אותנו דברים כדרכונות מספר "חובות הלבבות" שער יחוד המעשה: "על כן הזהר שלא תטה אשורך מדרך האבות ונתיב הראשונים אל הבדיאות, (ומפרש המרפא לנפש, שלא תבדה מלבך ומעצמך מנהגים חדשים ודרכים שלא דרכו בהם אבותינו כי זה הריסת כל התורה והמצווה כמש' אם לא תדעי לך... צאי לך בעקבי הצאן, בעקבי אבותינו כפי' רש"י). ותסמוך על שכלך ותתיחד בעצתך ותתבודד בסברתך ואל תחשוד אבותיך במה שמסרו לך מאופני טובותיך, ואל תסתור עצתם במה שהורו אותך. כי אין עצה שתעלה בדעתך שלא קדמוך לדעתה, ועמדו על כל מה שמביאה אליו משוב ורע. ואפשר שקדם לדעתך אופן יושר המחשבה ההיא בתחילתה, ונעלם ממך אופן ההפסד אשר יהיה ממנה באחריתה, ואתה במיעוט ישובך תראה ישרה ולא תראה טעותה ואופני הפסדה. ואמר החכם (משלי כב"ח) אל תסג גבול עולם. ואמר (שם א, ח') שמע בני מוסר אביך, ואמר במי שמאשים אבותיו (שם ל, יב) דור טהור בעיניו ומצואתו לא רוחץ, דור אביו יקלל, ואמר עין תלעג לאב... "עכלה" ט. ולהזכיר לעצמנו שהדברים מובאים בשער יחוד המעשה המתייחס לדרכים להגיע לעבודת הבורא לבדו ולא לשעות לדרכי היצר המשדלו ומרחיקו בדרכים ובתחבולות אין קץ, וזוהי אחת מהם שיחשוב האדם כי טוב הוא מאבותיו בעבודת ה' ולא היא.

ייתכן ויטען הקורא כי אנו כאן מערבין 'תחומין' ומשתפין' מבואות' בין שינויים קלים בנוסחאות תפילה להנהגות בולטות בחיי האדם ובהשקפת עולם, אך, מקור הדברים אחד הוא. דבקות בדרכי אבות בפרטים הקטנים היא ערובה להישרדות בחיי השקפה כפי שקיבל עם ישראל מדורי דורות, ולהיפך סטיה קלה מדרכי האבות וממורשתם, הולכת ומתפתחת ומתרחבת עד כי לפעמים אחריתה מי ישורנו.

ודברים ברוח זו אפשר למצוא בדברי רבי משה הדרשן, מביא אותו רש"י הק' בפרשת נשוא, בקורבנות הנשיאים על הפסוק "פר אחד בן בקר, איל אחד כבש בן אחד בן שנתו לעולה", שלא נחשוב כאילו הנשיאים חידשו מעצמם קרבן כפי שעלה במחשבתם אלא הלכו בדרכי האבות והבליטו את הזיקה למה שקבעו האבות, דחיינו, פר אחד, כנגד אברהם אבינו שנאמר בו ואל הבקר רץ אברהם, איל אחד, כנגד אילו של יצחק, כבש אחד, כנגד יעקב

שנאמר בו והכבשים הפריד יעקב. הרי שבחנוכת המשכן, מבליטים את הזיקה למורשת האבות בעבודת הבורא, קושרים את העתיד עם העבר, ומדגישים כי עבודת ה' תיתכן רק בדבקות במורשת האבות הקדושים. והמחשה נוספת אנו רואים בתלמוד, מסכת פסחים, פרק מקום שנהגו (נ' ע"ב), ושם מדובר בענין הקשור לכאורה לפרנסה, ללא קשר עם עבודת ה' ואף על פי כן, ההכרעה היא לדבוק בדרכי האבות. וכך מסופר שם: בני ביישן נהוג דלא הוו אזלין מצור לצידון במעלי שבתא. אתו בנייהו קמיה דר' יוחנן אמרו לו, אבהתין אפשר לה, אנן לא אפשר לן, אמר להו כבר קיבלו אבותיכם עליהם שנאמר שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמן. ואנו נדבק בכלל הברזל "לא טוב אנוכי מאבותי". וכל המשנה ידו על התחתונה.

לכל המעוניינים!

המערכת מוכנה להעניות בחיוב לאלו המבקשים להנציח את שמות יקיריהם על ידי הקדשת הדפסת בטאון "אור המערב" כולו או מקצתו.

נא להתקשר לספריה הספרדית לתיאום הפרטים, שמות, תאריכים וכו'.

יש להגיש את הפנייה בהקדם כדי לאפשר את ההדפסה בזמן סביר.

דוד שניאור

ואני תפילתי (ג')

מעודדים ומחזקים על ידי ציבור הקוראים בתגובותיהם למאמרינו הקודמים. הרינו לנסות להמשיך במסלול שקבענו לעצמנו גם במאמר הנוכחי. עוד סימוכין למגמה של קביעת הלכות בעקבות מנהגים, מצאנו בגמרא ערוכה, במסכת סוכה דף לח. אמר רבא הלכתא גיברתא איכא למשמע ממנהגא דהלילא. הדברים מפורשים: את ההלכות קובעים לפי המנהגים! וכך אומר רש"י, הילכתא גיברתא, הלכות גדולות, ממנהגא דהלילא, ממה שאנו רואים שנוהגין עכשיו בימינו בבתי כנסיות כדמפרש ואזיל, שהיו נוהגין... ואמר רבא, ממנהג של עכשו אנו למדין מהו עיקר קריאת הלל כשתיקנוהו תחילה לפי שהכל חייבים בקריאתו ואין הכל בקיאים בו, תיקנו אחד קורא ואחרים שומעים, והכל עונים מקצת, ועכשו שכל בני כנסיותינו בקיאים וקורין אותו כולו, ואעפ"כ עונין שתי פעמים הללויה והודו לה' ואנא, מכאן אנו יכולים ללמוד מה "תיקנו הראשונים לענות למי שאין בקיאים ולבקיאים". ההדגשות הן שלנו אך המלים כהווייתן מופיעות בדברי רש"י ז"ל, ולהזכירנו, שאין לשנות מנהג, ולא עוד אלא, מן המנהג אנו לומדים מה תיקנו הראשונים.

מחזיקים מחרין אחריו התוספות ז"ל: ומה שאין אנו נוהגין עכשיו לעשות כן, משום דמנהגא קרי ליה, והיכא דנהוג נהוג, והיכא דלא נהוג, לא נהוג. ומי יעז ברוחו לשנות ממנהגי אבותיו? ומי יכול לטעון שזה תלוי בבקיאים או לא בקיאים בזמן שרש"י והתוספות קובעין שאין הדברים תלויים בבקיות כי אם במה שהונהג! ורש"י ז"ל, כותב בהתאם לשיטתו כאן, גם בפירושו לתורה. פרשת ראה (יג"ז) על המילים "אשר לא ידעת אתה ואבותיך, וז"ל דבר זה גנאי גדול לך שאף האומות אין מניחין מה שמסרו להם אבותיהם וזה אומר לך עזוב מה שמסרו לך אבותיך".

וגם הרמב"ם ז"ל פוסק בהלכות קידוש החודש (פרק ה' הלכה ה') "בזמן הזה שאין שם סנהדרין ובית דין של ארץ ישראל קובעים על חשבון זה, היה מן הדין שיהיו בכל המקומות עושין יום טוב אחד בלבד אפילו המקומות הרחוקות שבחוצה לארץ כמו בני ארץ ישראל, שהכל על חשבון אחד סומכין וקובעין. אבל תקנת חכמים הוא שיזהרו במנהג אבותיהם שבידיהם". עד כדי כך הדברים מגיעים! עד לקביעת יום טוב נוסף עם כל ההלכות המשתמעות מכך, למרות שההגיון והמציאות, והקביעה המדעית מורין אחרת! לא נעלמה מעינינו העובדה שאין שום קשר בין הדברים, ובודאי שאין להסיק מסקנות מקביעת הלכה על ידי הרמב"ם לשימור

מנהגינו ונוסחאות תפילותינו היום. אך סימן לדברים בודאי יש, והרמז לדורות נשאר ברור. הרי הרמב"ם, ייסד את הפסק שלו על דברי הגמרא (ביצה ד) ונראה נא כמה הדברים נפלאים ומתאימים לנו ולהשקפתנו "משום דשלחו מתם, הזהרו במנהג אבותיכם בדיכם, זמנין דגזרו המלכות גזירה, ואתי לקלול".

אחרי הקדמה זו, נביא כדרכנו רשימה אף כי לא לפי סדר כלשהוא - של מנהגים שאבותינו אחזו בהם אך מסתמנת מגמה לשנותם.

- וכן שני כתובים המכחישים זה את זה. אמרנו וכן בצירה ולא בפתח.
- לא נהגנו להכות על החזה באמרנו "סלח לנו אבינו כי חטאנו, מחול לנו מלכנו כי פשענו" בתפילת העמידה.

- מי שעלה לספר תורה וסיים את ברכתו השניה ירד להזור למקומו מיד כשזה שעלה אחריו סיים את ברכתו הראשונה, ובודאי שאין לגעור במי שנהג כך ולא נשאר עד סיום הקריאה של מי שבא אחריו.

וכן ראינו מובא בסידור בית עובד, דינין השייכים לעולים לס"ת, סעיף ל"ו "לא ירד מהס"ת עד שיעלה אחר ויברך וטוב להמתין עד שיקרא ג"כ האחר, וירד בין גברא לגברא" בשם "לב דוד". טוב, אך לא מעכב.

- ברכת התורה השניה: "אשר נתן לנו את תורתו, תורת אמת", ולא רק "אשר נתן לנו תורת אמת". אמנם אנו מודעים למעוררים כי יש רמז במלים "כה תברכו את בני ישראל" שכה בגימטריה כה', רמז למלים של ברכת התורה שהן עשרים וחמש, ואכן כך הוא מספר התיבות בברכה ראשונה, ולכאורה כך טוב שיהיה גם בברכה שניה, וזה מתאים לפי הנוסח "אשר נתן לנו תורת אמת" אך, כדברי התוספות הנ"ל: והיכא דנהוג נהוג, והיכא דלא נהוג לא נהוג.

- בתשעה באב, הכהנים עלו לתורה כבשאר הימים, ולא כפי שרצו אי-אלו להכניס תיקונים ולהנהיג איסור עליית כהן לתורה בט"ב בהסתמכם על ההלכה שכהן אכל אסור לו לעלות לתורה. אין שום קשר בין הדברים. הכהן האכל הוא לבדו אכל בין הקהל, אך ביום ט' באב, כל הקהל ביחד הם באותה דרגת אבלות, ומה השתנה הכהן מכולם?

- וכאן ירשה לנו הקורא לפתוח סוגריים, ולהעלות סוגיא כאובה, ומכאיבה אשר מן הראוי שחכמי הדור יתנו עליה את הדעת ולחפש לה פתרון. אין בידינו שום סימוכין היסטוריים ושום הוכחות בדוקות לכך, אך מפי השמועה בלבד קיבלנו פעמים רבות, שבקהילות היהודים שעלו לארצנו מארץ פרס, ומהמדינות הסמוכות לה לא היו כוהנים. והקהילות נהגו ל"כבד" יהודים פשוטים, שלא נודע ולא הוחזק כי מזרע אהרון הכהן המה, כיבדו אותם בתואר כהן, לתקופה מוגבלת, כדי שיהיה לקהילה כהנים לעלייה לדוכן, ולתפקידים אחרים. וכן נהגו אנשים עשירים שחפצו בכך לקנות את המשרה הזו, ולהיקרא כהן בלי שהם מזרע הכהונה. והנה לאחרונה

אנו עדים בבתי כנסת שברובם עדות המזרח ממדינות אלו, שבכל יום עולים לדוכן מספר לא מבוטל של אנשים, ובתור כהנים, עולים גם כן ראשונים לתורה. ולא עוד אלא, שבמקרים מרובים וכמעט תמיד, אין לויים בקהילה בכלל, וכך הכהן עולה לתורה גם ראשון וגם "קרא במקום לוי". ואיך ייתכן הדבר? הרי לפי דרך הטבע, ולפי מינוי משפחות הכהונה בימי משה רבנו ובימי המקדשות היו הלויים מרובים יותר מהכהנים! ומה קרה פתאום? נניח שלא כל כך נורא שאדם שאיננו כהן יעלה ראשון לתורה, ואף "יקבל שתי עליות". נניח שלא נורא בכלל שאדם כזה אף ייזהר לכל יתחתן עם גרושה, אך שאדם זה יעלה לדוכן, יברך ברכה לבטלה, וכל הקהל יענה אמן אחרי ברכה לבטלה, ולא עוד אלא, שאדם זה יפדה בכורות, פטר כל רחם בבני ישראל, וממילא פדיונו אינו פדיון עם כל הכרוך בכך!

ומי יכול לבדוק נושאים אלו ולהתיר את הספקות? הכרנו קהילות בצפון אפריקה, ועד היום קיימות בארצנו קהילות שעלו מאלג'יריה ואשר אין ביניהם אף כהן אחד, ואנשי הקהילה מזכירים שלא עלו אצלם מעולם לדוכן, ולא עלה כהן ראשון וכו', ובעת של פדיון הבן, שלחו להביא כהן מעיר רחוקה. אך לא עלה על דעתם למנות, או למכור תפקיד כהן!

שמענו גם על תלמיד חכם, אברך כולל, אשר בהידוע לו כי איננו מוחזק ככהן וכי הוריו קנו את המשרה בחוץ לארץ, הפסיק לעלות לדוכן ולנהוג בכהונה. אנו גם מכירים, יהודי ירא שמים אשר שם משפחתו "לוי", אך יודע הוא כי איננו לוי, ואיננו מתנהג כלוי ותמיד הוא מכריז על כך.

עד כמה שנמסר לנו, נדמה כי בצפון אפריקה, השתמרה חזקת הדורות לכהנים אמיתיים וללויים אמיתיים, ואכן, תמיד שם משפחתם נשאר כהן או לוי בלי שינויים ובלי תוספות לוואי כבקהילות אשכנז ואחרות וכידוע אין גם סימוכין לטענות כי השם אזולאי הוא ר"ת של הפסוק "אשה זונה וחללה לא יקחו" וכי זו הדרך שמצאו במרוצת הדורות לשמור על כהונתם... לא מצאנו לדברים שום ביסוס מקובל. אנו תקווה כי תינקט יוזמה כלשהיא לבירור מצבים אלו, ויושם קץ לערפל והוא רחם יכפר עוון. עד כאן הסוגריים.

ונחזור לעניינינו.

- לפני מזמור של יום נהגו לומר "השיר שהיו הלויים אומרים על הדוכן ביום ראשון בשבת", וכן, ביום שני בשבת, ביום שלישי בשבת, וכו'. וכן הנוסח בסידור בית עובד.

- בקדיש תתקבל נהגו: תתקבל צלותנא ובעותנא עם צלותהון ובעותהון דכל בית ישראל קדם אבונא מרנא דבשמיא וארעא ואמרו אמן.
- בראש חודש וכן בחול המועד לא אמרו בית יעקב ומזמור של יום אחרי ובא

לציון לפי החזרת ספר תורה. וכאשר לאחרונה, יצא לנו להזעיר על כך בבית כנסת מסויים, נענה אחד מהקהל ושאל וכי מה מפסידים להוסיף את כל הנ"ל, הלא כל אלו תפילות המודפסות בספרים, שאלנו אותו בתמימות, מדוע לא יאמר גם פרק במה מדליקין, ומעוז צור ישועתי וכו' ולא קיבלנו תשובתו.

- להשלמת רשימת המזמורים שנהגו לומר מדי שבת בשבתו כפי שהבאנו בחוברת הקודמת, הרי רשימת המזמורים שאומרים אחר התפילה בימי חגים ותעניות ושאר ימים מצויינים שבשנה, כפי שהיא מובאת בספר "קריאי מועד". אך אין זכר לאמירת מזמור לדוד ה' אורי וישעי בסוף שחרית בין ר"ח אלול עד הושענא רבא.

מזמורים שנוהגים לומר אחרי התפלה בימי חגים ותעניות ושאר ימים מצויינים שבשנה.

יום	מזמור
ראש חדש	ק"ד - ברכי נפשי את ה'
שבת הגדול	צ"ה - לכו נרננה לה'
א' של פסח	ק"ה - הודו לה' קראו בשמו
ב' של פסח (בחו"ל)	ס"ו - למנצח, הריעו לאלהים כל הארץ
חול המועד של פסח	ע"ח - משכיל לאסף, האזינה עמי תורת
ז' של פסח	י"ח - למנצח לעבד ה' לדוד
ח' של פסח (בחו"ל)	קי"ד - בצאת ישראל ממצרים
אסרו חג	קי"ח - הודו לה' כי טוב
שני וחמישי ושני	ל"ג - רננו צדיקים בה'
א' של שבועות	ס"ח - למנצח, יקום אלהים יפוצו אויביו
ב' של שבועות (בחו"ל)	כ"ט - מזמור לדוד הבו לה'
שבעה עשר בתמוז	ע"ט - מזמור לאסף באו גוים
תשעה באב	קל"ז - על נהרות בבל
ימי הסליחות קודם ר"ה	פ"ט - משכיל לאיתן האזרחי
ערב ראש השנה	צ"ח - מזמור שירו לה' שיר חדש
א' של ר"ה	פ"א - למנצח על הגיתית לאסף
ב' של ר"ה	מ"ז - למנצח לבני קורח מזמור
עשרת ימי תשובה	י' - למה ה' תעמוד ברחוק
שבת תשובה	ל"ב - לדוד משכיל אשרי נשוי פשע
ערב יום כפור	ק"ז - הודו, לה', יאמרו גאולי ה'
ליל כיפור	צ"ט - ה' מלך ירגזו עמים

יום כפור	ס"ה - למנצח, לך דומיה תהילה
א' של סכות	ע"ו - למנצח, נודע ביהודה אלהים
ב' של סכות (בחור"ל)	ס"ז - למנצח, הריעו לאלהים כל הארץ
חול המועד של סכות	צ"ז - ה' מלך ירגזו עמים
הושענא רבא	פ"ח - שיר מזמור, משכיל להימן האזרחי
שמיני עצרת	ס"ה - למנצח, לך דומיה תהילה
שמחת תורה (בחור"ל)	קמ"ז - הללויה, כי טוב זמרה אלהינו
חנוכה	ל' - מזמור שיר חנוכת הבית לדוד
עשרה בטבת	ע"ד - משכיל, לאסף למה אלהים זנחת
פרשת שקלים	מ"ט - למנצח, שמעו זאת כל העמים
פרשת זכור	ק"ט - למנצח, אלהי תהלתי אל תחרש
תענית אסתר	כ"ב - למנצח על אילת השחר
פורים	ז' - שגיון לדוד
שושן פורים	ס' - למנצח על שושן עדות
פרשת פרה	נ"א - למנצח, בכוא אליו נתן הנביא
פרשת החדש	ע"ז - למנצח על ידותון לאסף
לחתונה	י"ט - למנצח, השמים מספרים
לברית	י"ב - למנצח על השמינית

- במוצאי שבת לפני שבוע שחל בו חג, לא אומרים אחרי העמידה שובה ומזמור יושב בסתר עליון רק מתחילים מיד ואתה קדוש, וכן מובאת בסידור "תפילת החודש" רשימת הימים האלו, עם הרמז. וכך כתוב שמה: ואם חל יום טוב באמצע השבוע מתחילין מאורך ימים. ובשבע פעמים אין אומרים אותו. פסח, שתי שכתות, שבועות אחת, ראש השנה אחת, יום הכיפורים אחת, סוכות שתיים, סימן לך שלא תמצא אות ז' ב"ויהי נועם".

אך זה הזכירנו כי כל האסון של הבריאה כולה, הומט עלינו בגין תוספת במקום שאין צורך. וכך התורה מכריזה "לא תוסיפו על הדבר... ולא תגרעו ממנו". בגלל שחווה הוסיפה את המלים "ולא תגעו בו" נגרם הדבר שנגזרה מיתה על כל העולם ועיין שפתי חכמים האומר שאדם הראשון הוא שהוסיף בדברו את חווה, והוא גרם את האסון. כללו של דבר אין להוסיף ואין לגרוע. להוסיף או לגרוע פירושו שאני סומך על הגיוני ועל שיקול דעתי, ושכביכול דעתי טובה משל אבותי שקדמו לי, ואולי אף חלילה משל קוני.

- בקריאת הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום, אמרו לפני ההפטרה את הפסוק "ואשים דברי בפך, ובצל ידי כיסיתך, לנטוע שמים וליסוד ארץ, ולאמר לציון עמי

אתה".

- בסוף ההפטרה מוסיפים את הפסוק "גואלנו ה' צבאות שמו קדוש ישראל".
- לפני קריאת שיר השירים אומרים הפסוק "הנצנים נראו בארץ, עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו".
- בסוף קריאת שיר השירים: חוזרים על הפסוק "היושבת בגנים, חברים מקשיבים לקולך השמיעני" ומוסיפים "ברוך ה' לעולם אמן ואמן".
- בענין אמירת קדיש אחרי שיר השירים, שמענו דעות סותרות. כאשר אלו הטוענים שלא נהגו לומר אותו מבססים את דעתם על כך שאין שם ה' מוזכר בכל שיר השירים. ונהרא נהרא ופשטיה.
- לאותו צדיק שפנה אלינו בטלפון מצרפת, ייאמר שוב ש"יראו עינינו" אמרנו לפני העמידה במוצאי שבת רק בחוץ לארץ אך בארצנו אין אומרים אותו. וכן באמירת מזמור לדוד הבו לה' בני אלים.
- כליל שבת באמירת מזמור לדוד הבו לא עמדו.
- כמו כן לא עמדו באמירת ברכת החודש. וגם לא כל הקהל אמרו את ברכת החודש כי אם החזן, כאשר הקהל עונים אמן אחרי כל "יהא רצון".
- בין "לכה דודי" למזמור שיר ליום השבת" אמרו בעמידה את ארבעת הפסוקים, אשר היום הם הולכים ונעלמים מן הסידורים והם:
 - ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיין.
 - עורי צפון ובואי תימן, הפיחי גני יזלו בשמיו, יבא דודי לגנו ויאכל פרי מגדיו.
 - קול דודי הנה זה בא, מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות.
 - באתי לגני אחותי כלה, אריתי מורי עם בשמי, אכלתי יערי עם דבשי, שתיתי ייני עם חלבי, אכלו רעים שתו ושכרו דודים. וסימנן יעקב.
- הערה: הפסוקים הנ"ל נאמרו בניגון המקובל של שיר השירים והמדקדקים שמו לב והדגישו קול דודי הנה זה בא, כאשר המילים הנה-זה מחוברות במקף והטעם "טרחא" תחת "זה" ולא כפי ששומעים אלו ההופכים ומטעימים טרחא תחת "הנה" ומחברים זה-בא.
- טלית קטן נהגנו ללבוש מגיל שלש, טלית גדול מגיל שמונה, אך לא נהגנו להראות את הציציות מחוץ לבגדים.
- בבית הכנסת רק הרבנים הגדולים והחשובים עטפו את ראשיהם בטלית בעת התפילה וכל הקהל בין רווקים בין נשואים, נשאו את טליתותיהם על כתפיהם מאחורי גבם לאורך כל הגוף.
- אחרי העמידה כליל שבת, התחיל החזן במלים יום הששי, ויכולו השמים וגו' ולא במילים ויכולו. בזה הודגש ענין שם הוי"ה המופיע בראשי תיבות של ארבע המלים הראשונות.

- את המזמור מזמור לדוד הבו לה' התחילו לומר מיד בהישמע קול ה"מואזין" שהודיע על השקיעה, ה"מגרב".

- גם כימות החול, התחילו במזמור לדוד ה' אורי וישעי מיד עם השקיעה בהישמע קול ה"מואזין" הישמעאלי. ולעובדא זו חשיבות מיוחדת בימי חנוכה שהרי תפילת ערבית הסתיימה עם צאת הכוכבים ואז התקיימה ההדלקה.

- בהדלקת נר חנוכה, אמרו אחרי ההדלקה הפסוק "ויהי נועם" שבע פעמים, אח"כ יושב בסתר עליון, ואח"כ מזמור שיר חנוכת הבית לדוד, ארוממך...

- לא ידעו אצלנו את השיר המפורסם "מעוז צור ישועתי".

- המתפללים בשחרית ב"נץ החמה", מאחר ולא היה לפניהם לוח שנה עם שעות הנץ בדיוק, שלחו את השמש על גג בית הכנסת. וכאשר ראה במזרח את תחילת הזריחה, אז רקע ברגליו על רצפת הגג, והרקיעות נשמעו בבית הכנסת והקהל התחיל באמירת "שירה חדשה שיבחו גאולים..." וכו'.

- בראש חודש, במוסף, ושעירי-עזים נעשה ברצון ולא ושעיר, וכן מודפס ב"בית עובד". וזה גם מתאים לתחילת הפיסקא: ראשי חדשים כל' רבים. אגב ראש חודש יש להזכיר מנהג נשות העדה להדליק נר לכבוד ראש חודש. בנות הדור הצעיר נוטות לשכוח או לזלזל במנהג קדוש זה. המנהג אכן מוזכר בספר "ילקוט מעם לועז".

- בליל מוצאי שבת קודש, כימות החורף, כאשר הלילות ארוכים, והאנשים במצב של נחת רוח אחרי השבת השקטה והאפופה קדושה ונשמה יתירה, ואין איש מזוז ודוחף ל"גמור כבר". אז ישבו לפני ההבדלה ופיזמו פיוטים מיוחדים לכבוד המאורע. ומאחר וראיתי שפיוטים אלו אינם כתובים כמעט בשום ספר ואנשים אוהבים אותם אך אין ביכלתם לאומרם מחוסר ידיעה, הריני להביא אותם כאן. בתקווה להחזיר עטרה ליושנה.

סי' יצחק

שבוע טוב בא לקראתכם, תתחדש בו ימי שמחתכם.

יחיש האל בישועתו, להשיב ארמון על מתכונתו

במעון קדשו ותפארתו, ובהר ציון תהיה נחלתכם תתחדש בו ימי שמחתכם

צור הנקרא עוז לישראל, רחם על עם אומרים אין כאל

בבוא התשבי עם הגואל, יבא מבשר ישועתכם תתחדש בו ימי שמחתכם

חמלה המציא לזרע איש תם, כי כך שמו כל תקוותם

על יד חוזה אתה הבטחתם, לשם ולתהילה אתן אתכם תתחדש בו ימי שמחתכם

קולי תרצה וגם יערכ לך. בזכרי טובות רוב מהללך
בקודש שמך תוך מקהלך, ושלום רב על כל עדתכם תתחדש בו ימי שמחתכם

ואחריו "יוצאים" לפיוט הבא, סי' יוסף

אברך את שם האל, הגדול והנורא

כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא

יתברך ויתעלה, יוצר כל היצורים

שמו לעד מעולה, לדור דורות דורים

שבח גדלו אגלה, בשלש עשרה עיקרים

כי הם אמונה יקרה, ויסוד כל התורה כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא

ואברך המצוי, הממציא כל הנמצאים

אחד ואינו מנוי, כאחדים המנויים.

אין לו גוף ואין לו דמיון, כשאר כל הנבראים

ואחדותו גברה, על כל נוצר ונברא כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא

סדר כל העבודה, תאות לאל הנעבד

כי הוא ידע יחידה, עם הרוח הנכבד

ונבואה הצמודה, לאיש נביא ונחמד

למשה היא מאירה, נבואה המפוארה כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא.

פרש ענן על עמו, ונתן תורת אמת

גומל חסד לנאומו, ולרשעים יצמית

מביא גואל לעמו, שובי שובי השולמית

ומחיה ישני מערה, שנשמתם צרורה כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא

ואחריו יוצאים לפיוט הבא סי' ישראל

ישיב הדרת גאונו, כמאז אל בית מקדש

ובן לוי על דוכנו, ישיר לו בשיר חדש

וישראל על כנו, יהלל לשם נקדש

כוס ישועות אשא וברחמיו לנו יפן

וברשות האל נברך בורא פרי הגפן

שמח לב עגומים, האל אב הרחמן

קרב לנו הימים, תגלה בם קץ וזמן

ויודע בעמים כי אתה הוא אל נאמן
 אז נקריב לך קרבן, וקטורת הסמים
 וברשות האל נברך בורא מיני בשמים

דומם יה שם כבודך, והשב כוהנינו
 ולבית משכן כבודך, לציון תעלנו
 וכן דוד משיחך, במהרה תביא לנו
 ואז נדליק לך נרות, והמנורה תתחדש
 וברשות האל נברך, בורא מאורי האש

אליה עם הגואל, תשלח אל הגולה
 יהודה וישראל, יעלו כבתחילה
 בבוא לציון גואל, נהיה לשם ולתהילה,
 חזק את עבדך, ולחטאו יה תמחול

וברשות האל נברך, המבדיל בין קודש לחול
 ולפעמים גם הוסיפו:

תורה ושבת כעפרים, תאומי רעיה צביה
 זיו הדרם כמאורים, כאפיקים הם בצייה
 קץ ישועה קץ דרורים, קץ פדות סוערה ענייה
 אחלה נגד פני אל, זמרי עדה נסוכה
 ברכו לצור גאולים, ועשו אתי ברכה
 ואח"כ מתחילים את ההבדלה.

וידבר ה' אל משה לאמר. דבר אל אהרון ואל בניו לאמר
 כה תברכו את בני ישראל אמור להם יברכך ה' וישמרך יאר ה' פניו אליך
 ויהנך ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום ושמך את שמי על בני ישראל ואני אברכם
 וידבר ה' אל משה לאמר
 פינחס בן אלעזר בן אהרון הכהן. השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את
 קנאתי בתוכם. ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי.
 לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום
 ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום.
 כוס ישועות אשא וכשם ה' אקרא אנא ה' הושיעה נא, אנא ה' הושיעה נא.

אנא ה' הצליחה נא, אנא ה' הצליחה נא.
הצליחנו ה' אלהינו הצליח לימודנו הצליח דרכנו, ושלח ברכה רווחה והצלחה
בכל מעשי ידינו.

ליהודים היתה ותהיה אורה ושמחה וששון ויקר וכתיב ויהי דוד לכל דרכיו
משכיל וה' עמו כן יהי עמנו תמיד,

ישא ברכה מאת ה' וצדקה מאלהי ישעו (ולפעמים עוד פסוקים)

ואח"ך סברי מרגן והברכות.

וכמה נדהמנו לראות לאחרונה סידור, שיצא בצרפת על טהרת הקודש לעדות
ספרד, ובהם מופיעה במקום הנוסח הנ"ל להבדלה, הנוסח האשכנזי המקובל "הנה
אל ישועתי אבטח ולא אפחד וכו'..."
חדשים מקרוב באו, לא שערום אבותינו.

ונזכיר היום עוד מנהג אחד, ואי"ה עוד חזון למועד

- בתענית ציבור, לא נהגו אצלנו לומר בקול רם, בקריאת פרשת ויחל, את
הפסוק "וסלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו", ולא "שוב מחרון אפך והנחם על הרעה
לעמך" וגם לא ה"שלש עשרה מדות" כי אם החזן אמר את כל הקריאה לבדו.

ולסיום, לפנינו עוד רשימות רבות של שינויי נוסחאות ושל מנהגים מיוחדים
לתפילות של החגים והימים הנוראים ועוד. ואם ירצה ה', במאמרים הבאים.

אך, הכלל בידנו כלל של ברזל: "שמע בני מוסר אביך, ואל תטוש תורת
אמך". ואם חס ושלום מתחילים לנטוש, אף כי בהיתרים ובחישוכים הגיוניים, הרי
שהיום אומר לו עשה כך, ומחר כך עד שאומר לו לך עבוד עבודה זרה". ואת זה חזו
עינינו כאשר יוצאי עדותינו התרחקו וירדו עד שהגיעו ח"ו לאן שהגיעו. ומקור
ההידרדרות בהתרחקות הדרגתית ו"הגיונית" מדרכי אבות.

נ.ב. וראינו לנכון, לצאת בקריאה בעקבות הדברים, למרגן ורכנן, די בכל אתר
ואתר, הממונים על חינוך ילדי ישראל זרע קודש על ברכי התורה והיראה, כי יואילו
להורות, לכל התלמידים הרכים בבתי החינוך, המתרכים והולכים לפי מסורת יהדות
ספרד ועדות המזרח, בן פורת יוסף, כן ירכו. על ביטוי האות צ' כמקובל מדורי דורות
בעדותינו האלו, דהיינו, כאות ס' בהגוי עבה קצת, ולא כפי שקיבלנו בדור האחרון
בטעות צ-טס, דבר שאין לו שום שורש ושום אחיזה במסורת אבותינו. וקשה להבין
מדוע דוק האות צ' הזו השתרשה בפי יוצאי עדותנו בהיגוייה האשכנזי בניגוד
לשאר אותיות א.ה.ח.ע. וכו'. ובניגוד להיגוי ההברות והנקודות. ומדוע הצ'דיק הזה
יצא מגדרו? ותפילתנו: "השיבה שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחילה".

אמן.

אמר העורך :

לא טעננו, ולא עלה על דעתנו לטעון, שאלה המחזיקים מאבותיהם מנהגים שונים משלנו, אין להם על מי לסמוך בפוסקים. אדרבא, במאמרינו הקודמים הבענו התפעלות מקהילות אחרות המחזיקים בקנאות ובדביקות במנהגי אבותיהם. ויש להצטער על כי דווקא בקהילות מרוקו, רווחת הנטיה לאמץ כל מנהג זר, ולסמוך על כל פוסק ורק לא על מה שמסרו לנו אבותינו מדור דור. תודתנו לכבוד הרה"ג הכותב על מאמציו להגיב על כל מה שכתבנו, אך, דבריו רק מחזקים את טענותינו ומסבירים את ניתוק יהדות המערב ממסורתה. ועל זה דוה לבנו, וחשכו עינינו. זהו ההסבר למשקל הסגולי הנמוך של יהדות זו בעולמה של תורה, ביחס למספר אוכלוסייתה וביחס לעדות אחרות.